

A füredi Lipták Ház és lakói

Laosz szerelmese: Maróczy Magda

Először a balatonfüredi „Fordítóházban” találkoztunk. Éppen váltottuk egymást. Én mentem, ő jött. Az az egy-két óra, amit együtt töltöttünk, elég volt ahhoz, hogy megállapítsuk: közös érdeklődésünk – a Kelet világa – miatt Budapesten is fogunk majd találkozni. Amit én csak könyvekből ismerek, neki megélt valóság, hiszen sokáig ott élt és dolgozott.

Lakásának – ahol beszélgetünk – apró tárgyai és könyvei is mind-mind ezt idézik.

– *Mi a tanult szakmád, a „civil” foglalkozásod?*

– Eredetileg film dramaturg voltam. Először a Hunnia Filmgyárban dolgoztam, majd átkerültem a Dokumentum Filmstúdióba. A mezőgazdasági filmeknek voltam a dramaturgja. Sok szakértőm volt, mégis nehezen boldogultam. Ez végül is odavezetett, hogy elvégeztem az Agrármérnöki Egyetemet.

– *Ennek köszönhetően kerültél Laoszba is?*

– Igen. A Mezőgazdasági Minisztériumban dolgoztam, amikor azt mondták: nézzük meg, mit tudnánk mi Laosznak segíteni. Ez 1976-ban volt. Egy kollégámmal kimentünk négy hónapra, s aztán végül is én tíz évig maradtam. Először a Tesco szakértőjeként, majd az ENSZ mezőgazdasági és élelmezésügyi szervezetével, a FAO-val kötött szerződés keretében dolgoztam.

– *Nem volt akkor ott nagyon forró a politikai helyzet?*

– Annyira, hogy éppen 1975 decemberében volt a rendszerváltás. '76 áprilisában, amikor kimentem, még szinte mindenütt lehúzott redőnyök voltak, az utcán pedig rendőrök és katonák. Ennek ellenére – bár még azt sem tudtuk igazán, hogy hol vagyunk –, meghívót kaptunk egy hagyományos holdújévi „Pi maj” ünnepségre, ami nagyon szép és érdekes volt. A buddhizmusban április közepén van újév.

– *Mi volt a munkád?*

– Tanítottam. Falusi gazdálkodást, de azt is, hogy hogyan kell termelőszövetkezetet szervezni. Nekünk kellett felépíteni az iskolát és a kollégiumot is a százhusz hallgató részére. Erdőt irtottunk, szántottunk, be kellett vezetnünk a vizet, a villanyt...

– *És milyen nyelven folyt az oktatás?*

– Mindent, amit írtam, le kellett fordítani lao nyelvre. Ez nagyon sok gondot okozott. Francia, angol vagy orosz volt a közvetítő nyelv, attól függően, hogy milyen kollégával kerültem össze. Csak a tananyag írásához kellett azonban fordító, mert később megtanultam a lao nyelvet. Egy buddhista templomban – melyre ráláttam a szállodai szobámból – kezdtem el tanulni. Észrevettem, hogy ott a tanteremben nőket tanít egy fiatal pap. Bementem, és megkérdeztem, hogy szabad-e nekem is itt tanulnom. Nem volt könnyű, mert nem volt jó laoszi nyelvkönyvem, s azért is mert ez egy tonális, nehéz nyelv.

– *Milyennek láttad az országot és az embereket?*

– Volt például egy nagyon érdekes FAO-munkám. A laoszi nők szerepét vizsgálta a mezőgazdaságban. Ezzel szerencsémre beutazhattam az egész országot. Ekkor derült ki számomra, hogy milyen sokszínű, soknemzetiségű ez az ország. A munka során együtt laktam, együtt aludtam a falusiakkal. Lakva ismertem meg őket. Nagyon jó emberek. Sok országban jártam, de ilyen jó emberekkel még nem találkoztam. Nagyon megszerettem őket, és úgy érzem, hogy ez kölcsönös volt.

– *Szinte mindegyik szerzőtársad így beszél a laosziakról „A millió elefánt országa: Laosz” című, általa szerkesztett kötetben. Hogyan született ez a könyv?*

– 1993-ban mi, Laoszban dolgozók, megalapítottuk a Magyar-Laoszi Baráti Társaságot. Fennállásának tizedik évfordulójára állítottuk össze ezt a könyvet, amely részben visszaemlékezésekre épült. Nekem is több cikkem, fordításom szerepel benne.

– *Ez a Társaság ma is él?*

– Nagyon is! Rendszeresen találkozunk, és ez év áprilisában is megtartottuk a holdújévi ünnepséget. Nagyon jó volt, laoszi és magyar ételek kerültek a terítékre. Buddháöntözés is volt. A buddhizmusban – így Laoszban is – ilyenkor kiviszik a Buddha-szobrokat a templomból egy padra, és illatos vízzel locsolgatják. Aki szerencsés akar lenni, hagyja, hogy a víz rácsorogjon a szoborról. Most együtt tartottuk az ünneplést a thaiokkal, mert van Magyar-Thai Kulturális Társaság is. Végül is ugyanaz a nép, ugyanaz a nyelv és vallás, a hinajána buddhizmus. A thai kifinomultabb, fejlettebb, a lao viszont eredetibb.

– *A buddhizmus Laoszban államvallás?*

– Igen, de inkább azt mondanám, hogy életforma. A gyerekek szinte észrevétlenül belenőnek. Már karon ülőként elviszik őket a templomba. Azt szeretem benne, hogy ez egy békés, szelíd, türelmes vallás. Soha sem kérdezték tőlem, hogy: akarsz-e buddhista lenni. Az a te dolgod, viszont olyan sincs, hogy őket eltérítse valaki a buddhizmustól.

– *Említetted a thaiokat...*

– Nagyon sok thai anyagot fordítottam az elmúlt évek

során, köztük thai közmondásokat is. Országaink kapcsolata egyébként messzire nyúlik. Három thai király is megfordult hazánkban. V. Rama király, aki 1897-ben járt nálunk, például igen izgalmas és érdekes uralkodó volt. Olyan mintha Mátyás királyt és Kosuth Lajost összegyúrnád. Nagy hazafi volt, a thai modernizációnak az atyja. Öt év múlva a fia – a későbbi VI. Rama – látogatott el hozzánk, aki akkor még csak trónörökös volt. Nagyon érdekes volt megtudni, hogy hogyan látta ő a századvégi Budapestet. A harmadik thai király 1934-ben volt Magyarországon.

– *Min dolgoztál a balatonfüredi Lipták Házban?*

– Laoszban a XVII. században jártak először európaiak. Marini, egy jezsuita atya és van Wusthoff, holland kereskedő. Az ő útleírásukat fordítottam.

– *„A Távol-Kelet Varázsa” című könyvben nagyon szép laoszi, kínai, thai, tibeti mese- és legenda-fordításaid olvashatók. Most min dolgozol?*

– Ha találok valahol egy rövid, érdekes anyagot, lefordítom és publikálom. Nézd, itt a polcon ez a rengeteg könyv, mind laoszi és thai eredetű. Nemcsak ez a kincsesbánya azonban, hanem maguk az emberek is: a velük való beszélgetés, a történeteik, meséik. A könyvtárakban is rengeteg feltáratlan anyag van Laoszról. Egy élet nem elegendő rá.

– *Az év elején megint kint voltál Laoszban, milyen alkalomból?*

– Írok egy könyvet Laoszról, és ennek a befejező részéhez kellett még anyagot gyűjtenem.

– *Az ott eltöltött évtizedről fog szólni?*

– Igen, de nem az a tíz év, nem igazán én vagyok érdekes. A laoszi emberekről akarok írni. De mi az, hogy laoszi ember? Mert vannak hegyvidéki, dombvidéki és síkvidéki laosziak. Minden csoportnak mások a szokásai, eredetük, ruházatuk, nyelvezetük... Szóval erről akarok írni. Esettanulmányokat is fogok készíteni a különböző korú és nemű he-

Laoszi pillanatkép

lyi emberekről. Derűs könyv lesz. Egy ismeretlen ország felfedezése, hiszen a laosziakról – kultúrájukról, életükről, országukról – nem csak a magyarok, de a nagyvilág sem tudott eddig túl sokat. A laosziak sokban hasonlítanak a magyarokhoz. Szeretnek mulatni, ünnepelni, anekdotázni, kedvelik az erős-fűszeres ételeket, szóval én sok közös vonást látok.

– *Jól érzem, hogy nem ez volt az utolsó utad Laoszba?*

– Igen, még visszamegyek. Luang Prabangba vágyom most vissza, ami nemcsak Laosz régi fővárosa, de a világ egyik legszebb városa. Csodálatos! Olyan, mint egy élő múzeum. Az egész város, úgy, ahogy van, szőröstül-bőröstül a világörökség része. Nekem ez egy régi szerelmem. A fecskével szeretnék majd elmenni, és a golyákkal hazatérni, mert a nyár minden évben az unkáimé.

R. M.

Pozsonyi beszélgetés Fazekas Máriával

Szlovákiában született és élt, majd közel húsz évet Magyarországon, közben két-két évet Algériában és Mongóliában töltött. Mindegyik országban, újabb nyelvekben és újabb irodalmi kalandokban merült el. Magyarországi életének egy szakaszában szorosabb emberi és munkakapcsolatban voltunk. Ennek köszönhetően általa én is jobban megismertem Marguerite Duras és Boris Vian világát, Basho haiku-költészetét és a tuaregek művészetét. Persze, azért számomra is maradtak fehér foltok (irodalmi) életében.

– *Ha jól tudom, irodalmi pályafutásod szlovák nyelven írt versekkel és novellákkal Magyarországon kezdődött.*

– Az első verseim 1967-ben jelentek meg Szlovákiában, a pályakezdő költők egyik antológiájában. Úgy látszik, hogy túl korán, mert csak húsz év múlva lett folytatása, amikor már valóban Magyarországon éltem.

– *Hogyan folytatódott?*

– Először az „Ösvények” című antológiában jelent meg költeményem. Az első önálló verseskötetem, a „Mosolyt falkasztani” a nyolcvanas évek végén került az olvasók kezébe. Ezt egy novellás kötet, a „Fidzsi illat hamburgerral” követte. Legutóbbi verseskötetem címét magyarra talán „Örömcsermelyek”-ként lehetne lefordítani.

– *Műfordítóként is közismert lettél. Hol került az utadba a francia irodalom, annak is egy-két kiemelkedő képviselője, akikhez azóta is ragaszkodsz?*

– Amikor Algériában éltem, még nem volt gyermekem, ráértem foglalkozni a francia és arab nyelvel. A nyelvek mindig is érdekelték. Sokat olvastam franciául, és akkor ismertem meg Boris Viant, akinek szinte minden könyvét elolvastam. Marguerite Duras szintén ott került először a kezembe, és csak úgy, kedvtelésből lefordítottam az egyik kisregényét. Akkor még nem voltak igazi fordítói ambícióim, de már ráéreztem a fordítás ízére.

– *Hogy jöttek a képbe a tuaregek?*

– A tuaregekkel, ezzel a berber nyelvcsoporthoz tartozó,

nomád életmódot élő sivatagi néppel, először egy szaharai turistaúton kerültem kapcsolatba. Addig szinte nem is hallottam róluk, de aztán mindent, amit csak lehetett, igyekeztem megtudni e népcsoportról. Négy ország határán átnyúló területen élnek, ugyanúgy mint a kurdok. Nem is nagyon tartják tiszteletben az országhatárokat. Akkor és oda mennek, ahol meg lehet élni.

– Mit lehet tudni az irodalmukról?

– Az irodalmukkal csak később ismerkedtem meg. Egy francia folyóiratban véletlenül bukkantam rá Hawadra, a tuareg származású íróra, költőre. Hawad elhatározta, hogy összeállít egy tankönyvet a tamasek nyelvről. Így hívják ugyanis a tuaregek nyelvét, amelynek írásbelisége is kialakult, ám amit korábban csak arra használtak, hogy az állataikat megjelöljék, vagy esetleg bottal írjanak valamit a homokra, amit aztán elfúj a szél.

– Mondhatni, hogy az irodalmuk szájhagyomány útján terjedt, amit aztán Hawad lejegyzett?

– Egyrészt sokat lejegyezett belőle, másrészt ő maga is alkot. Költéssel kezdte, majd regényt és drámákat is írt. Beszereztem magamnak a könyveit, s nagyon megtetszetek a versei. Különös, filozofikus verseket ír. Eredetileg tamasek nyelvű verseit francia feleségével együtt – aki az összehasonlító néprajz tudósa – most már lefordították franciára, hiszen tamasek nyelven nem sok olvasójuk lenne.

– Ha jól tudom, kapcsolatba is léptél vele.

– Lefordítottam néhány versét, melyek aztán meg is jelentek egy szlovák irodalmi folyóiratban. Ezt megírtam neki, és küldtem egy példányt a lapból, hogy lássa: létezik egy olyan nyelv is, mint a szlovák. Válaszként küldött nekem még egy-két könyvet, amit majd magyarra is le szeretnék fordítani. Ez egy állandó háttér feladat, olyan, mint valami csemege, amit az ember ritkán vesz magához, de akkor nagyon jól esik neki...

– Hogy folytatódott műfordítói munkásságod?

– Amikor visszatértem Szlovákiába, még magam kerestem a lehetőségeket, később azonban már engem is megtaláltak a feladatok. Az első fordításom egy ismeretterjesztő könyv volt az Északi- és a Déli-sarkról. Franciáról ültetem át szlovákra. Emlékszem, hogy bár nyáron fordítottam, állandóan fáztam és ittam a forró teákat. Ugyanebben a sorozatban fordítottam le egy Buddháról szóló könyvet is, ami csodálatos, bár elég nehéz munka volt. Két tanácsadóra is szükségem volt: egy buddhista filozófusra és egy japán szakértőre. Amikor leadtam a kéziratot, szinte ürességet éreztem. Mit fogok most fordítani?

– De aztán jött a Duras-könyv, az első szépirodalmi fordítás.

– Valóban. Ez volt az Algériában, az asztalfióknak lefordított könyv. Így hamar megjelenhetett, és ez nagy élményt jelentett nekem. Később arra gondoltam, hogy mégse vesztsem el a szálát a magyar nyelvvel, jó lenne egy kicsit magyarról is fordítani. Az első ilyen jellegű munkám Esterházy Péter „Egy nő” című könyvének részlete lett. Egy szlovák kulturális folyóiratban jelent meg. Sikere lehetett, mert a számok hamar eltűntek a polcra.

– Gondolom, hogy a Balatonfüredi Fordítóház Alapítvány támogatása is ösztönzőleg hatott a magyar fordításaidra.

– Igen. Azután, hogy tudomásomra jutott: létezik ez a fordítóház, hamarosan lehetőséget is kaptam az ottani munkára. Ott dolgoztam tovább az Esterházy-könyvön és Spiró György *Honderúján*. Az ember azonban ott nemcsak dolgozik, hanem beszélget is a többi műfordítóval, arról, hogy ki mit fordít. Tippetek adunk egymásnak. Van ott egy

jól felszerelt könyvtár is, s ott bukkantam rá Bodor Ádám könyveire.

– Valamit lefordítottál tőle?

– Kiadói kérésre a „Sinistra körzet” című művét, amely most tavasszal jelent meg. Amennyiben kedvező lesz a fogadtatása, akkor lefordítom „Az érsek látogatása”-t is. Közben elkészültem Bitó László „Ábrahám és Izsák” című regényével. Ezt a könyvet is a füredi Lipták-háznak köszönhetem. Éppen egy orosz műfordító dfglalkozott velem, amikor ott voltam. Elolvastam, és azt gondoltam, hogy a mi olvasóinkat is érdekelné. Azóta már ez is ott van a szlovák könyvesboltokban, és úgy látom, hogy sikeres.

– Azt mondják, hogy a fordítói munka magányos, rabszolgamunka. Te miért szereted mégis?

– Szeretek játszani a szavakkal. Vannak barátaim, ismerőseim, akikkel szeretném megismertetni azokat a műveket, amelyek engem is megfogtak. Az is jó, hogy rengeteget hozzáolvas az ember egy-egy ilyen alkotáshoz. Persze, csak ha tisztességgel, felelősséggel, érdeklődéssel csinálja.

– Magyarországi életed során sokat publikáltál a *L'udové noviny* című újságban, a magyarországi szlovákok hetilapjában. Megmaradt ez a kapcsolat?

– Igen. A lap külső munkatársa vagyok. A magyar-szlovák kapcsolatokról, kulturális eseményekről tudósítok Pozsonyból.

– Már jó pár éve annak, hogy az utolsó saját köteted megjelent. Szunnyadnak a múzsák?

– Nem szunnyadnak, néha-néha azért csusszan a fiókba valami. Ötletem vannak, írok is. Akadna már akár egy kötetre való ötlet, csak még nem döntöttem el, hogy versek lesznek-e belőlük, vagy rövid prózák. A kiadás aztán már „csak” pénz kérdése.

– A két évtizednyi magyarországi tartózkodás okán is megkérdezhetem: melyik nyelvben vagy igazán otthon?

– Ahogy Camus is mondta: „az irodalom nyelvében”.

Radnics Magdolna